

Knut Odner: Thorstein Veblen: *Forstyrrelsen av den intellektuelle fred*.
Abstrakt forlag: Oslo, 2005.

Thorstein Veblens navn er kjent blant mange norske akademikere, selv om mange, i likhet med meg selv, har hatt et overfladisk forhold til ham. Men mange har på en eller annen måte referert til hans "Theory of the Leisure Class," verket som i ettertid har blitt stående som hans mest sentrale bidrag. Boken var svært radikal og omtalt da den utkom i 1899. Her tar Veblen avstand fra datidens økonomiske teorier om mennesket som rasjonelt og nytteverdi-orientert. Veblen beskriver mennesket som makt og statusøkende. Hans "Leisure Class" er også et verdensomspennende fenomen, som dog har fått et spesielt uttrykk i den amerikanske kapitalismen. Med det som har blitt karakterisert som puritanisme, analyserer han den amerikanske økonomiske elites pengeødsel. Veblen viser hvordan den amerikanske eliten målte hverandre sosialt i et fingradert skjema av forbruk, ut fra eksisterende ideer om hva som var vakkert eller respektabelt. Lavere klasser kopierte, ut fra egne forutsetninger, statusjaget til eliten og bidro dermed til sin egen, og ikke minst kvinnes undertrykkelse.

Thorstein Veblen var norsk-amerikaner, født i 1857 i Manitowoc, Cato. Begge foreldre var immigranter fra Valdres. Han arbeidet ved en rekke ledende universiteter i USA, Chicago, Cornell og Stanford, og har skrevet flere innflytelsesrike verker i grenselandet mellom økonomi, filosofi, arkeologi, sosialantropologi og sosiologi. Blant disse regnes; *The Instinct of Workmanship and the Irksomeness of Labour* (1898), *An Economic Study of the Evolution of Institutions* (1899), *Theory of the Leisure Class* (1899), *The Theory of Business Enterprise* (1904), *The Instinct of Workmanship and the State of the Industrial Arts* (1914), *Imperial Germany and the Industrial Revolution* (1915), *The Higher Learning in America: A Memorandum on the Conduct of Universities by Businessmen* (1918), *The Vested Interests and the Common Man* (1919). Veblen startet sin karriere som filosof og økonom, men opparbeidet seg kompetanse innenfor en rekke

fagområder, som antropologi, sosiologi, arkeologi og psykologi. I hans verker finnes en sterk undertone av Spencers og Darwins evolusjonslære. Likeledes har marxistisk og sosialistisk teori inspirert hans teser om økonomiske institusjoners evolusjon, og hans forståelse av den amerikanske kapitalismen.

Knut Odners bok kontekstualiserer Veblens ideer gjennom tre vinkler: Thorstein Veblens personlige liv, innføring i de akademiske debatter som pågikk i Veblens akademiske nærhet, og gjennom datidens politiske hendelser og føringer. Utgangspunktet er gåten Thorstein Veblen, som på tross av sitt renommé, hadde en sjeldent broket akademisk karriere. Han ble oppsagt, eller søkte avskjed, fra en rekke velkjente universiteter. Hvorfor? Odner presenterer et tidligere forsøk på å forstå den gåtefulle mannen; J. Dorfman's "Thorstein Veblen and his America" (1934). Odner avviser bildet av Veblen som Dorfman bygde opp, av en sær og sur norske einstøing, som spekulativt.

"Forstyrren av den intellektuelle fred" er riktignok ikke et begrep som Odner er opphav til, imidlertid er det beskrivende for Veblens akademiske personlighet. Veblen var kjent for å ha en usedvanlig skarp penn. Han var ytterst samfunns- og samtidskritisk, både i sin forståelse av kristendommen og den amerikanske kapitalismen, og det amerikanske utdanningssystemet. Veblen sto i hele sitt liv i opposisjon, både gjennom sitt liv og sine bøker. Men dette er, ifølge Odner, likevel ikke årsaken til hans brokete karriere. Boken er et godt forsøk på å presentere et nyansert bilde av den sammensatte Thorstein Veblen,

Odner tar i bruk en rekke virkemidler i sin beskrivelse av Veblens personlighet, kjærlighetsliv og teorier. Vi presenteres for foreldrenes bakgrunn, deres Valdresianske *gemütlichkeit* og kulturelt iboende sosialisme. Odner demonstrerer stor bredde i sin forståelse av de akademiske føringene som lå til grunn for Veblens teorier, og de diskusjoner som pågikk i tiden som han gir solide, velskrevne, lettforståelig beskrivelser av. Det samme er tilfellet for beskrivelsen av den politiske og økonomiske situasjonen i USA i Veblens levetid. Vellykket er også hans sitater og referanser til litterære kilder, som fargelegger beskrivelsen av Veblens Amerika.

"Thorstein Veblen..." er også en bok preget av å være skrevet av en akademiker med lang antropologisk fartstid. I boken møter man klassikere som Pierre Bourdieu, Herbert Spencer, Karl Polanyi og Irving Goffman, som både er brukt som utdypninger, som illustrasjoner og aproposers til forståelsen av mannen Thorstein Veblen og hans idéhistoriske samtid. Disse punktene representerer etter min mening bokens svake punkt: Boken er grunnleg-

gende godt dokumentert, men øyeblikksvis, i antakelser om Veblens tidlige innflytelser, og når Odner må ty til teori for å forklare Veblens oppførsel, faller Odner muligens i den samme fellen som Dorfmann gjør.

Dette er berettelsen om et dramatisk liv. Alle elementer i et Steinbecks drama er til stede; fattigdom, nød, kulde, kjærlighet, sjalusi, sykdom, vrede og ikke minst urettferdighet og atter urettferdighet. Det er i de personlige tragedier at Odner (i motsetning til Dorfmanns) finner løsningen til Veblens stakkato universitetskarriere: Hans første kone Ellen, besatt av (etter hvert ugjengjeldt) kjærlighet, oppsøke hans arbeidsgivere for å sverte hans rykte. Hun var født med en alvorlig misdannelse – hun hadde et sammenvokst underliv og nådde aldri puberteten – og deres ekteskap var forståelig nok vanskelig. Ellens ønske om å gjenforenes med mannen drev henne til gjentatte forsøk på å hindre karrieren hans ved hjelp av anklager om utroskap. I samtiden var utroskap uforenlig med å ivareta et betydelig samfunnsverv. Ellen ble også en brikke i andres spill: De som så Veblen som ”forstyrren av den intellektuelle fred” var til dels villig til å bruke alle midler for å bli kvitt ham.

Odners beskrivelse av Veblen preges av lang tids interesse og gir en nærmest kjærlig beskrivelse en stoisk eksentriker med humor og meningers mot. Jeg mener at dette også er en beskrivelse som karakteriserer bokens forfatter. ”Thorstein Veblen ...” står som et foreløpig punktum for Knut Odners lange akademiske karriere. Odner ser sitt snitt til å hevde egne synspunkter. Han bruker Veblens analyser for å komme med egne bidrag til kampen mot EU og en europeisk union. Som en forlengelse av hva Veblen ikke ønsket for det amerikanske universitetssystemet, får Mjøsutvalget og universitetsreformen gjennomgå

Skarp satirisk ånd av veblensk merke er eksemplifisert i en beskrivelse av en navnløs person, som man ut fra kontekst kan gjette på var den tidligere ... undervisningsministeren? Boken er informativ og høyst leseverdig.

Gro Ween.